

УДК 371.01

Ірина ІВАСИШИН

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються психолого-педагогічні особливості розвитку виконавських здібностей молодших школярів у процесі гри на музичних інструментах. Автором також розкривається роль музично-виконавської діяльності в процесі розвитку інтелектуальної та емоційної сфери молодших школярів.

Ключові слова: молодший школяр, музичні здібності, музична діяльність, педагогічне керівництво, музичний інструмент.

И. Ивасишин. Подготовка учеников начальной школы к музыкально-исполнительской деятельности. В статье рассматриваются психолого-педагогические особенности развития исполнительских способностей младших школьников в процессе организации музыкально-исполнительской деятельности, раскрывается роль музыкально-инструментального исполнительства в процессе развития интеллектуальной и эмоциональной сфер младших школьников.

Ключевые слова: младший школьник, музыкальные способности, музыкальная деятельность, педагогическое руководство, музыкальный инструмент.

I. Ivasyshyn. Preparation of elementary school pupils for the musical activity. The article observes psychological and pedagogical peculiarities of elementary pupils' abilities development at play on child's musical instruments. The author also considers the role of musical performance in the development of intellectual and emotional fields of elementary pupils.

Key words: junior high school student, musical ability, musical activities, pedagogical leadership, musical instrument.

Мета: висвітлення напрямків навчально-виховної роботи з учнями початкової школи у музично-виконавській діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальності набуває проблема естетичного виховання підрастаючого покоління. Зокрема, це пов'язано з де-

вальвацією загальнолюдських цінностей, унаслідок чого бачимо розповсюдження серед молоді таких негативних явищ, як алкоголізм, наркоманія та злочинність. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є залучення дітей через музично-творчу діяльність до загальнокультурних цінностей, що стимулює в них розвиток чуттєвої сфери і сприяє становленню моральної позиції.

Насправді ж останніми роками спостерігається скорочення спеціальних дитячих музичних закладів, більшість з яких є платними, що не повною мірою може задовольнити потреби учнів у творчій самореалізації. Як один із напрямів розв'язання поставленого питання є залучення їх до музично-виконавської діяльності через загальноосвітні школи, що сприяє інтенсивному розвитку інтелектуальної та емоційної сфери дитини, її творчих здібностей, формуванню адекватних загальнолюдських норм критеріїв оцінки явищ сучасної дійсності.

Окреслена проблема зумовлює необхідність підвищення ефективності педагогічного керівництва процесом музичного виховання учнів початкової школи, адже доведено, що особливе значення у формуванні музичних інтересів мають періоди раннього дитинства і молодшого шкільного віку. Саме цей вік учнями-психологами та педагогами визнається як сенситивний для формування інтересу до музики. Науковцями встановлено, що в період формування особистості інтереси характеризуються лабільністю та легко піддаються впливу ззовні. Саме тому молодший шкільний вік вважається важливим і своєрідним у формуванні розумових, фізичних та художньо-творчих здібностей дитини.

З приходом учня до школи почуття й емоції починають визначати не стільки гра і спілкування з дітьми в процесі ігрової діяльності, скільки результат навчальної діяльності. Передовсім – оцінка вчителем успіхів і невдач та пов'язане з нею ставлення оточуючих. Упродовж такого періоду в дитини розвивається теоретичне мислення, вона отримує нові знання, уміння й навички, створюючи необхідну базу для свого подальшого навчання. Однак знання навчальної

діяльності цим не вичерпується: від її характеру й результативності залежить **розвиток особистості** молодшого школяра. Досить важливим моментом є розвиток емоційної сфери. Дитина підрос-тає, а водночас змінюється її чуттєва сфера.

Емоційні процеси молодшого шкільного віку характеризуються багатогранністю проявів, але досить часто учні цього віку мають певні проблеми психічного характеру, які потребують детального вивчення, з'ясування причин їх виникнення та можливостей надання допомоги. Щоб виокремити особливості становлення емоційної сфери школяра, потрібно:

- встановити зв'язок емоцій з іншими психічними процесами;
- охарактеризувати негарзди емоційного розвитку;
- охарактеризувати емоційні реакції молодшого школяра.

Саме в молодшому шкільному віці закладається фундамент культури спілкування, розвиваються активність, образне, творче мислення; формується інтерес до краси, зокрема до мистецтва і музики.

У сучасній психології і педагогіці музичної освіти в Україні особлива увага приділяється необхідності створення умов для індивідуального розвитку і творчої реалізації учнів. При цьому головним має бути не механічне засвоєння знань, умінь і навичок, а розвиток здатності до **самостійного мислення та естетичного сприймання**.

Про пошуки шляхів розв'язання поставлених завдань свідчить посилення уваги до збагачення видів діяльності учнів і, зокрема, використання на уроках **гри на музичних інструментах**. Саме цей вид діяльності сприяє прояву й розвитку музичних здібностей дитини, збагачує художній досвід молодших школярів, розвиває інтерес до творчої роботи. При цьому розвивається емоційне ставлення дітей до музикування, навички, сприйняття та вдосконалення виконавських прийомів.

Включення у структуру уроку гри на музичних інструментах пов'язане з вирішенням наступних педагогічних задач:

- стимулювати виконавську

діяльність дітей на заняттях, у позакласній роботі, у вільний час, у ході свят, в сім'ї, у години дозвілля;

- сприяти формуванню в них художнього смаку та інтересів;
- виховувати інтерес до гри в оркестрі;
- розпізнавати тембр інструментів, відчувати гармонію їх звучання;
- активізувати розвиток музичних здібностей, ладового, відчуття ритму, музичної форми, тембрового, гармонічного, мелодичного слуху;

• сприяти формуванню уявлень про виразну суть елементів музичної мови і засобів музичної виразності.

Розвивальний і виховний характер уведення в урок гри на дитячих інструментах реалізується через музично-дидактичні принципи навчання:

- науковість і доступність музичного навчання;
- систематичність, послідовність, зв'язок із практикою у процесі музичних занять;
- свідомість та активність учнів у процесі музично-виконавської діяльності;
- принцип єдності конкретності й абстрактності навчання в процесі сприймання музичних творів та виконавської музичної діяльності;
- ґрунтового засвоєння музичних знань.

Практичне музичне виконавство допомагає виробити відчуття ритму, розширює темброву уяву дітей. Під час гри на музичному інструменті в них формуються внутрішнє відчуття ритмічних структур, динамічність та навички ансамблевої гри.

"Матеріал для елементарних музичних інструментів має відзначатися художніми якостями і доступністю. Він повинен охоплювати твори класиків, сучасних композиторів і найрізноманітніших за тематикою жанрів" [2, 26]. Однак найдоцільніше починати з народних мелодій, які доступні для дітей.

Використання музичних інструментів у навчальному процесі з кожним роком набуває усе більшої зацікавленості як у дослідників, так і вчителів-практиків загальноосвітніх шкіл. Саме гра на музичних інструментах з дитинства сприяє розвитку розуміння й відчуття інструментальної музики, стимулює творчі здібності. Застосування інструментарію на уроках музики формує (незалежно від початкового рівня розвитку музичних здібностей) **навички й уміння самостійного ритмічного та звуковисотного супроводу, сольфеджування, аналізу музичних творів** при слуханні музики, забезпечуючи можливість молодшим школярам **самостійно розв'язува-**

ти різноманітні музично-практичні завдання. Тому музично-інструментальне виконавство є однією з найефективніших форм творчої діяльності школярів, у результаті якої вони швидше оволодівають нотною грамотою, набувають первинних виконавських навичок колективного музикування.

Проблема творчого розвитку учня в процесі музичного виховання, зокрема, музична гра на інструменті не нова. Широкого резонансу вона набула в діяльності відомого композитора і педагога Карла Орфа [6, 228].

Важливо залучати дітей до музично-виконавської діяльності шляхом впливу на них через мотиваційну сферу. Учитель може перетворити процес занять у своєрідний інструмент педагогічного впливу на особистість учня. Важливе значення в організації такої роботи має якісний підбір музичного матеріалу з урахуванням індивідуальних можливостей та музично-ритмічних здібностей школярів.

Організуючи музично-виконавську діяльність учнів, необхідно насамперед зважати на інтереси та музичну зацікавленість до знань. Саме на цьому базуються внутрішня дисципліна, аналіз ситуацій, що виникають у процесі творчої роботи. Отже, педагогічні вміння і навички формуються на основі відповідних знань:

- цілей, завдань, принципів, методів музичного навчання і виховання;
- специфіки естетичного виховання молодших школярів;
- методики організації позакласної музично-виховної роботи;
- психологічних основ музичного навчання і виховання;
- особливостей спілкування про музику вчителя з учнями.

Початок музичного навчання не повинен стати різким переломом у житті дитини, а природно продовжувати її музично-ігрову діяльність, доповнюючи її **якісно новим видом**. Як показує досвід, **музика** для особистості учнів є фактором **загального розвитку**, поступово з якого виділяється **музичний розвиток як особлива грань виховання**. Спів та гра на музичних інструментах, рухи під музику здатні спрямовувати дитячий музичний розвиток у правильний напрям, де інтерес до музики виявляється не лише в **бажанні слухати**, але й прагненні до **активного творчого музикування** [1, 7].

На уроках музики гра на інструментах викликає позитивні емоції у школярів, сприяє розвитку музичного слуху: звуковисотного, ритмічного, ладового, тембрового; дає змогу проявити себе

у практичному виконавстві, особливо тим, хто має недостатній інтонаційний слух; компенсувати слабозрозуміні музично-ритмічні здібності. Як і інші види музичної діяльності, гра на інструментах може мати як репродуктивний, так і творчий характер.

Якщо прикладом репродуктивного характеру є виконання поспівки (за нотним записом чи на слух), то до творчих завдань можна віднести:

- ритмічні запитання та відповіді;
- складання ритмічного акомпанементу до пісні або твору із слуханням музики;
- створення інструментального супроводу з використанням звуковисотних інструментів (на стійких ступенях ладу).

Такий творчий процес сприяє розвитку в дітей не лише музичного мислення, уяви, а й спеціальних музичних здібностей. Одним із цікавих і творчих видів дитячої музичної діяльності є **музична імпровізація**. Ці заняття розвивають почуття ритму, художньо-образні уявлення та **музичну творчу фантазію**. Найчастіше при цьому від школярів вимагається вміння продовжити почату вчителем мелодію та закінчити її на тоніці заданої тональності. Дуже часто при імпровізації ставиться завдання, щоб мелодія не обов'язково завершувалася тонікою, а іншими стійкими ступенями ладу. Активізація творчої фантазії і дій учня передовсім залежить від підготовленості до цієї роботи самого вчителя, рівня його творчого розвитку, музичного смаку, теоретичних знань. Процес навчання елементів імпровізації – один із найкращих методів підвищення **активності дітей** на уроці, що сприяє **розвитку творчого сприйняття та формуванню творчої уяви**.

Такого роду завдання вимагають певних навичок, відповідних вправ і систематичності занять. Вони активізують процес музичного навчання, **викликають інтерес** учнів і сприяють поглибленню їх **музичного мислення**. Розвиток творчих навичок у молодших школярів, виховання слухових уявлень – усе це забезпечує належні умови розвитку музичних здібностей, завдяки яким учні краще сприймають і розуміють музику.

Інструментальне музикування є важливим джерелом осягнення системи засобів музичної виразності, пізнання музичних явищ і закономірностей. Воно сприяє розвитку гостроти та емоційності почуттів. Діти відкривають для себе світ музичних звуків, розрізняють красу звучання різних інструментів, удосконалюються у виразності виконання [4, 378].

Упроваджуючи у структуру уроку музики початкових класів ударно-рит-

мічний і звуковисотний інструментарій, учитель створює належні умови формування виконавських умінь і навичок у молодших школярів; забезпечує органічне поєднання гри і співу. Гра на елементарних музичних інструментах вважається важливою формою пізнавальної практики з оптимальним поєднанням інших видів діяльності (спів, сольфеджування, музична грамота). Розвиток музично-виконавської діяльності повинен проходити в гармонійному поєднанні інтелектуальних, загальних і спеціальних способів дій. Відсутність будь-якого з них призводить до зниження якості кінцевого результату занять молодших школярів. Музично-виконавська діяльність озброює учнів уміньми координувати знання, переосмислювати їх, усвідомлювати нові, невідомі смислові зв'язки між знаннями, набутими в різний час. Важ-

ливим фактором є те, що виникає й закріплюється тенденція до актуалізації: умінь і навички, набуті в процесі музично-виконавської діяльності на матеріалі колективного інструментального виконавства "переносяться" і можуть проявлятися в інших його видах (співі, музичній грамоті, сольфеджуванні). Використання музичного інструментарію як додаткового виду діяльності на уроці музики може бути більш ефективним, якщо воно базуватиметься на **науково обґрунтованій і цілеспрямованій послідовності**.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абдуллин Э. Б.* Музыка в начальных классах: метод. пособ. для детей / Абдуллин Э. Б., Бейдер Т. А., Вейндрова Т. Е. – М. : Просвещение, 1985. – 140 с.

2. *Вовк М. В.* Развитие музыкально-выполнительской деятельности младших школьников: навч. пособ. для учителей музыки та студентів музично-педагогічних спеціальностей / М. В. Вовк. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦПТ, 2007. – 107 с.

3. *Леонтьева О. Т.* Карл Орф / О. Т. Леонтьева. – М. : Музыка, 1984. – 334 с.

4. *Сухомлинский В. А.* Сердце отдаю детям. Рождение гражданина / В. А. Сухомлинский. – Кишинев : Лумина, 1979. – 624 с.

5. *Сухомлинский В. О.* Выбранные творения : в 5 т / В. О. Сухомлинский. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. IV. – 630 с.

6. *Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа.* – М. : Советский композитор, 1978. – 360 с.

Стаття надійшла 25.04.2012 р.

УДК 37.017.91

Олена БЕРЕЗЮК

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КРЕАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглядається проблема наукових досліджень школярів у середньому загальноосвітньому навчальному закладі; аналізується одна з форм роботи з обдарованими дітьми – Мала академія наук, її структура, напрями, методика проведення досліджень учнями в різних галузях наук.

Ключові слова: аспіранти, методологія, інтелектуальна культура, організація наукового дослідження, методологічні підходи.

Е. Березюк. Научно-методические основы подготовки учащейся молодежи к исследовательской деятельности в условиях креативной педагогики. В статье рассматривается проблема научных исследований школьников в среднем общеобразовательном учебном заведении; анализируется одна из форм работы с одаренными детьми – Малая академия наук, её структура, направления, методика проведения исследований учениками в разных отраслях наук.

Ключевые слова: аспиранты, методология, интеллектуальная культура, орга-

низация научного исследования, методологические подходы.

E. Berezyuk. Scientific basis of preparation methods students to research under creative pedagogy. The article deals with a problem of research students at the secondary school, The study examines one of the forms of work with talented children – Small Academy of Sciences, its structure, the direction, the methodology of research students in different fields of science.

Key words: research students, methodology, intellectual culture, organization of research study, methodological approach.

Вивчення можливостей, доцільності й характеру проведення наукових досліджень у загальноосвітньому середньому навчально-виховному закладі потребує тісного зв'язку з учнями, науковцями спеціалізованих інститутів та лабораторій, ВНЗ та систематичності, тісної співпраці, відповідальності та творчості.

Сучасна освіта ставить на меті створення оптимальних умов для формування творчої особистості, здатної реалізувати свій творчий потенціал у країні, соці-

ально-економічне життя якої швидко змінюється. Адаптація до замовлення суспільства – це створення нової теорії освіти інноваційного характеру, компонентом якої є і науково-дослідницька діяльність. На розв'язання даної проблеми спрямовані Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") (1993), Закони України "Про освіту" (1996), "Про загальну середню освіту" (1999), Національна доктрина розвитку освіти (2002) тощо.

Взаємодія освіти та науки протягом двох останніх десятиліть стала поштовхом для створення різноманітних форм науково-дослідницької роботи та спробою залучення до наукової діяльності найбільш здібних школярів загальноосвітніх середніх навчально-виховних закладів.

Уже з другої половини XX ст. в освіті постало питання про розвиток особистості учня, формування його творчих здібностей. З другої половини XX ст., у часи науково-технічної революції, ця ідея стає провідною. Однією із форм такого розвитку є спроба залучення до наукової роботи найбільш здібних учнів. У даних умовах відбувається створення вітчизняних форм організації наукової